Tresors d'en Serrallonga

TRESORS DEL BANDOLER

El mateix any que l'ajusticiaven en Serrallonga ja entrava en la llegenda mitjançant cançons populars, romanços i una peça teatral.

A partir d'aleshores i fins a dia d'avui el personatge del bandoler va suscitar tanta atracció que va generar una producció immensa de literatura, assaig històric, imatges, obres teatrals, cinema, música, còmics ...

Un extens corpus de material escrit, gràfic i sonor que permet adonar-nos de la importància que ha tingut el personatge en la cultura i en la història del país.

Dibuixants, literats, caminadors, músics, compositors, actors, poetes ... s'han sentit atrets pel personatge i li han donat forma.

Fa anys em vaig proposar aplegar tot aquest material per tal d'inventariar-lo, conservar-lo i divulgar-lo: donant forma a una col·lecció particular que mostro en exposicions i en l'apartat "El rebost del bandoler" del meu bloc (www.serrallonga1640.blogspot.com).

En aquesta exposició hi mostro tot aquest corpus de material, permetent adonar-nos que tots coneixíem alguna cosa d'en Serrallonga, però que totes aquestes coses sumades demostren encara més la popularitat i importància que ha tingut el bandoler al llarg dels segles.

Ens hem passat anys buscant el tresor del bandoler. Sempre dic que aquest tresor és el territori i el paisatge que ens permet descobrir la seva història i la seva llegenda.

Però també forma part del seu tresor tot aquest immens llegat cultural i la empremta de la seva figura al llarg dels segles.

Us convido a gaudir del contingut de l'exposició. És fruit de la meva passió pel personatge i de tantes passions que van tenir per ell moltes altres persones.

Ricard Dilmé

UN PAÍS DE BANDOLERS

Catalunya entra en el segle XVII amb unes crisis econòmica i política importants. Les institucions i els nobles del país enfrontats al nou Estat absolutista i molts homes armats fent de bandolers per camins i muntanyes. Contra aquests darrers s'hi destinen esforços dels que en tenim testimonis escrits.

La pau dels bàndols vigatans predicada per Sant Vicenç Ferrer, els Capítols de la Unió de la ciutat de Barcelona contra el bandolerisme de 1616 o la pragmàtica reial de 1612 prohibint portar pedrenyals i armes de foc en són exemples.

El bandolerisme s'anava esllanguint arreu del país. Però encara quedava actiu el darrer gran bandoler i la seva quadrilla: Joan de Serrallonga.

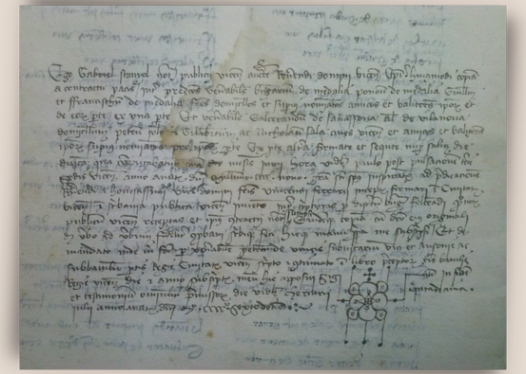

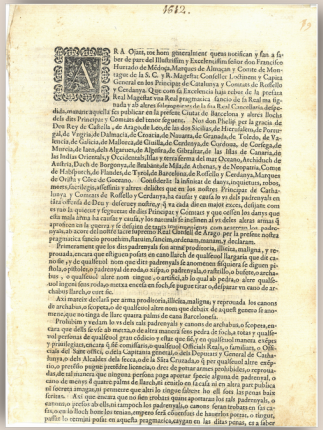

SERRALLONGA. El bandoler

Joan de Serrallonga (Viladrau,1594 – Barcelona, 1634), va ser el darrer gran bandoler català del Barroc.

Fill de la Sala de Viladrau es va casar amb Margarida Tallades del mas Serrallonga de Querós, del qual va agafar el sobrenom.

A causa de la misèria del moment va compaginar inicialment la vida de pagès amb la de bandoler, però el 1622 es va dedicar només a l'activitat bandolera.

Esdevenint cap d'una quadrilla d'homes de les Guilleries i entorns, van cometre molts delictes i van ser perseguits per molts virreis.

Se'ls va escapar de les mans fins que la vigília de Tots Sants de l'any 1633 fou traït i capturat a Santa Coloma de Farners.

Portat a les presons de Barcelona, fou torturat i ajusticiat el 8 de gener de 1634.

Tresors d'en Serrallonga

Tresors d'en Serrallonga

SERRALLONGA. La història

L'any 1868 l'historiador Joan Cortada publicava "Proceso instruido contra Juan Sala y Serrallonga, lladre de pas" a partir del procés sumarial del bandoler que havia salvat de les flames uns anys abans.

El procés sumarial es convertia en la principal font d'informació dels historiadors, junt amb els arxius de la Corona d'Aragó i processos sumarials a Vic i altres jurisdiccions.

Des d'aleshores molts historiadors han publicat llibres i articles que ens expliquen la història del bandoler.

Joan Cortada, Mn. Ramon Corbella, Lluís Via, Joan Reglà, Mn. Antoni Pladevall, Xavier Roviró...ens han explicat amb els seus treballs i recerques qui era el veritable Joan de Serrallonga.

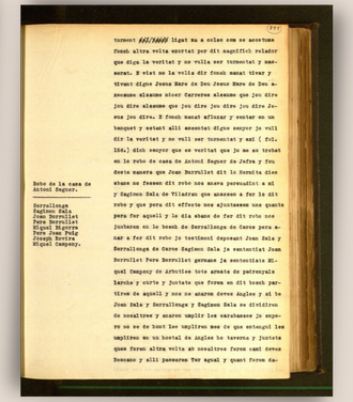

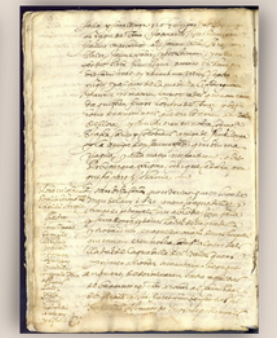

SERRALLONGA. El mite.

Acabava de ser ajusticiat a Barcelona i ja s'editaven romanços i es cantaven cançons sobre la mort del bandoler.

Pocs anys després s'estrenava l'obra de teatre "El catalan Serrallonga y bandos de Barcelona" de Coello, Rojas i Vélez. Convertien el bandoler en un noble enfrontat als cadells per raó d'honor familiar.

Aquesta obra de teatre va tenir gran èxit i va contribuir a popularitzar el mite del bandoler romàntic i heroic.

El poble necessita d'aquests personatges i a Catalunya vam tenir així el nostre Robin Hood o el nostre D'Artagnan.

Serrallonga es va convertir en un personatge mitificat i en el bandoler més popular del país.

COMEDIA FAMOSA.

EL CATALAN

SERRALLONGA,

Y VANDOS DE BARCELONA.

La primera Jornada de D. Antonio Coello. La segunda de D. Francisco de Roxas. La tercera de Luis Velez de Guevara.

Hablan en ella las personas siguientes.

Don Juan de Serrallonga.	*Don Carlos Torrellas.*	*El Pregonero, y Soldados.*
Don Bernardo, su padre.	*Doña Juana Torrellas.*	*Alcaldes, gente.*
Lobis de San, bandolero.	*El Duque de Cardona.*	*Fiscal, criada.*

JORNADA PRIMERA.

Salen Serrallonga, y Alcaldes.

Ser. Fuele ya mi padre? *Alcal.* Si,
ya se fue, pierde el cuidado.
Ser. Mira si ay algun criado,
que nos oyga, por ai.
Alc. Ninguno se puede oir;
qui pretendes, o qué quieres?
Ser. Oy morirás los Cadetes:
cierra, y bueltrigo à huir.
Alc. Porquè? *Ser.* No te quiero aqui
tu ignorancia. *Alc.* Bien ella,
voyme, y cierro. *Fuy.*
Ser. Nadie ya
nos puede ofenvar: Fadiles
salir podrèis, donde estàis
Alcaldes y soldados. Ladis de San
bandolero.
Fad. Aqui estoy, y falgo aora.
Ser. Ya de desfatarme es hora.
Fad. Confuso estoy. *Ser.* Si estarás,
que mi recato ocasiona
qualquier duda. *Fad.* Yo he llegado
(o Serrallonga) llamado
de ti, deseo en Barcelona,
el peligro atropellando,
que ya pudiera tener,
si aqui me llegasse à vèr
la Justicia, de quien ando
en los montes escondido,
forajido, y vandolero.
Ser. Ya tu riesgo conflidero,
por esso el recato ha sido
con que te encerrè en mi casa,
para que nadie te viesse;
nadie te ha visto. *Fad.* No cesse
tu empresa; que es lo que passa?
qué temes? que ha sucedido?
para qué aqui me has llamado?
qué novedad te ha sobrevenido?
qué cosas te ha movido?
Ser. A vos empeño, vas conmigo.
Fad. Es de honor, o amor? *Ser.* De todo
Fad. Pues qué intentas?
Ser. Buscar medio.
Fad. Con quien le hallarás
Ser. Conmigo.
Fad. Es grande la cuestion. Es mucha.
Fad. Pues, dexa darme el ser. *Ser.* Si.
Fad. Aqui me dar. A vos amigo, fe de
gura hasta conmigo.

SERRALLONGA. De canya i cordill

La popularitat d'en Serrallonga el fa protagonista de la literatura de canya i cordill. Edicions populars i senzilles que apareixen amb la invenció de la impremta i perduren fins a mitjans del segle XX. És la literatura de les classes populars.

La formen romanços d'un full plegat, que es venen pel carrer i s'exposen penjades amb un cordill entre dues canyes.

Serrallonga apareix en tres romanços del segle XVII, just després de la seva mort, i en diferents durant el segle XIX gràcies a l'èxit de l'obra de Víctor Balaguer, que revifa el personatge.

En aquest gènere també hi podríem afegir les auques del bandoler editades en el segle XIX o el llibret "Historia de la vida y hechos de Don Juan de Serrallonga" (1865) i la versió editada a Manlleu el 1905.

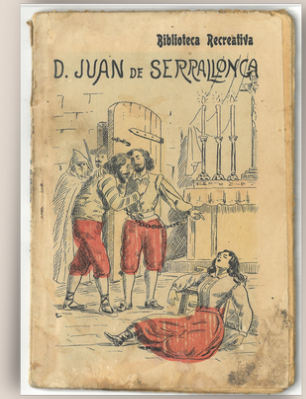

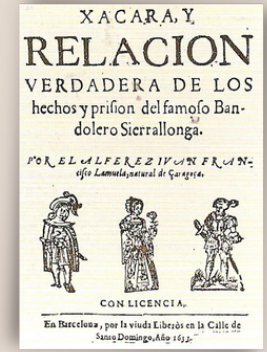
XACARA, Y
RELACION
VERDADERA DE LOS
hechos y prision del famoso Bandolero Sierrallonga.
POR EL ALFEREZ IVAN FRANcisco Lamuela, natural de Zaragoza.
CON LICENCIA.
En Barcelona, por la viuda Liberòs en la Calle de Santo Domingo, Año 1632.

SERRALLONGA. El ball

La popularitat d'en Serrallonga es va estendre a tots els Països Catalans gràcies al "Ball d'en Serrallonga", una peça teatral o ball parlat de plaça, que es representava en la festa major de molts municipis i ciutats i formava part dels entremesos d'aquestes festes.

De Perpinyà fins a Alcover i de Pardines fins a Vilafranca de Conflent, els personatges dels bandoler i la seva quadrilla evolucionaven en les places fent grans declamacions i sorolloses trabucades.

Tota aquella riquesa cultural va ser recollida i preservada pels folkloristes en multitud de llibres que recollien les diferents versions dels textos del ball.

A Vilafranca del Penedès , Tarragona o Vilanova i la Geltrú encara podeu veure com es representa el ball.

Les edicions ens documenten també els balls celebrats a Gràcia, Sant Hilari Sacalm, Palau de Vidre i Perpinyà, Tona, Mataró, Reus...

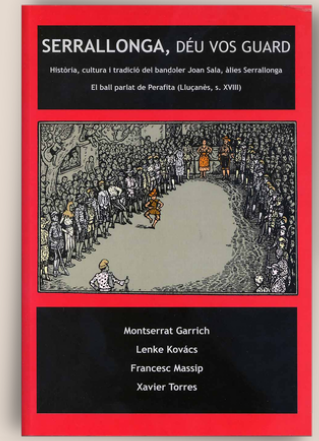

Sabadell.—La típica comparsa de don Juan de Serrallonga y su cuadrilla de bandoleros, entrando en la población, con motivo de la Fiesta Mayor

SERRALLONGA de Víctor Balaguer

Els escriptors de la Renaixença es van sentir atrets pels personatges i la història medieval i romàntica de Catalunya.

Víctor Balaguer va recuperar al figura del bandoler i la va convertir en el noble cavaller nyerro Joan de Serrallonga, en disputa, per honor i amor, amb el bàndol cadell.

L'èxit de la seva obra teatral "Don Joan de Serrallonga o los bandoleros de las Guillerias" (1858) el va portar a escriure la versió novel·lada aquell mateix any i la segona part "La bandera de la muerte" el 1859.

L'obra de Balaguer va tenir molt d'èxit i moltes reedicions al llarg del segle XIX, incloent les que incorporaven cromolitografies en color.

Es continuà reeditant, en castellà i traduïda al català a partir de 1922, al llarg de tot el segle XX i encara fins l'any 2008.

SERRALLONGA dalt els escenaris

Després de la seminal "El catalan Serrallonga" es repetiria l'èxit amb l'obra de Víctor Balaguer.

I a remolc d'aquesta s'escriurien i representarien noves peces de teatre al llarg dels anys: "La Venganza" de Ramon Mora, "Narros y Cadells" de Fernando Guerra, "La Fi d'en Serrallonga" de Josep Aladern o "La mort d'en Serrallonga" de Ramon Muntané en són uns exemples.

L'any 1922 s'estrenava la versió en teatre líric o sarsuela de l'obra de Balaguer, amb música d'Enric Morera i el debut, amb gran èxit, d'Emili Vendrell.

I l'any 1974 ho feia "Àlies Serrallonga" dels Joglars. Un nou èxit i una revisió del mite passada pel sedàs burlesc de la companyia.

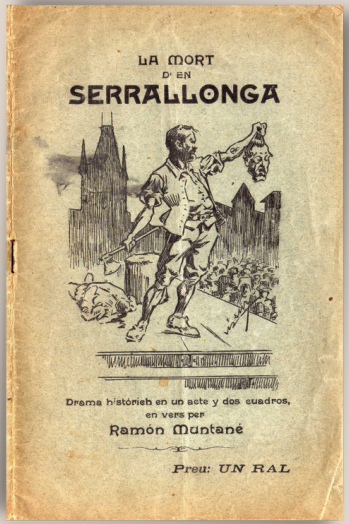

SERRALLONGA en la literatura popular

En Serrallonga entra en la literatura de finals del segle XIX gràcies a les novel·les de Víctor Balaguer i Álvaro Carrillo. Però sobretot ho fa entrat el segle XX gràcies a l'arribada de l'anomenada "literatura popular".

Edicions més senzilles i que arriben a molts més lectors.

Algunes editorials reediten l'obra de Balaguer i altres encarreguen noves versions de les aventures del bandoler i diferents autors de literatura popular ho posen sobre el paper.

Amb la lectura plenament democratitzada, a finals del segle XX i en l'actualitat, autors com Josep Sebastià Pons – en francès – o Llorenç Capdevila i Rafel Vallbona han fet noves aportacions sobre en Serrallonga al gènere de la narrativa.

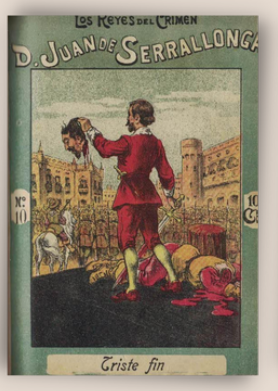

SERRALLONGA en un poema

Marian Colomé, Antoni Bori, Carles Fages de Climent, Josep Maria de Sucre, Joan Maragall...

Poetes que s'han aproximat a la figura del bandoler adoptant-lo com a protagonista dels versos.

El lladre també pot ser visionat els poetes. Cadascun des de la seva òptica i sensibilitat.

"La fi d'en Serrallonga" de Maragall és el poema més popular. Tràgic, on es recrea el penediment del bandoler per la seva vida fora de les lleis dels homes i de la llei divina.

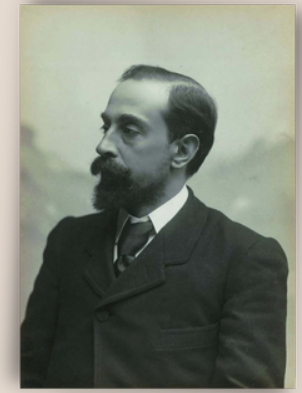

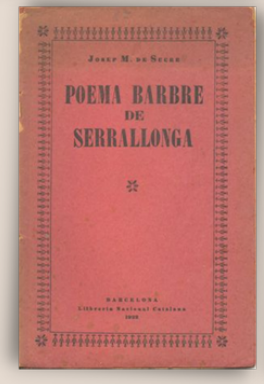

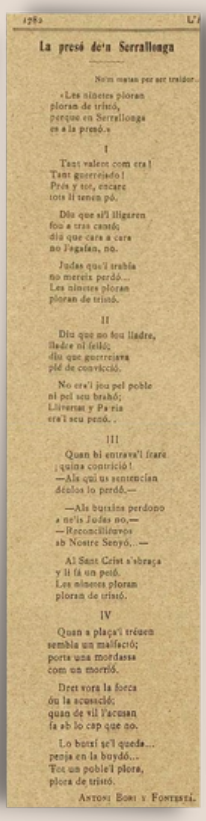

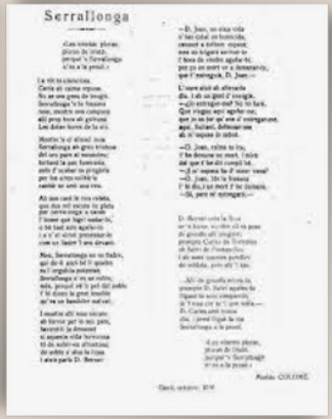

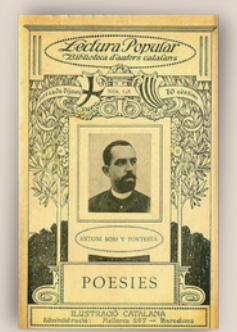

SERRALLONGA per a petits i joves

Les aventures i les històries d'acció que podria haver viscut en Serrallonga havien de ser suficients per a fer-ne un personatge atractiu per a petits i adults.

A finals del segle XIX les figures de Serrallonga, la Joana i Torrelles formen part de les làmines retallables editades per actuar en teatres de paper.

A principis del segle XX el bandoler ens arriba de la manera més dolça, gràcies a les dues col·leccions de cromos que s'editen i que es regalen amb les tauletes de xocolata de diferents marques.

Trobem articles que fan referència a la història d'en Serrallonga en diferents revistes infantils i juvenils, com el Patufet i la revista Chicos.

Editorial Susaeta publica diferents contes per a llegir, per a pintar i per a enganxar amb la història del bandoler.

I finalment, trobem publicades almenys dos novel·les amb en Serrallonga com a protagonista i dirigides específicament al públic juvenil.

SERRALLONGA al cinema

Tres pel·lícules ha protagonitzat el bandoler:

El 1910, dos dels directors pioners del nostre cinema, Ricard de Baños i Albert Marro, van rodar la pel·lícula muda "Don Juan de Serrallonga o los bandoleros de las Guillerias".

L'any 1948 Ricardo Gascón dirigeix una nova producció catalana seguint l'argument de Víctor Balaguer: "Don Juan de Serrallonga", amb Amadeo Nazzari de protagonista.

El film es va estrenar a Itàlia amb el títol de "Il Ribelle di Castiglia" gràcies en part a la popularitat de l'actor que encarnava en Serrallonga.

L'any 2008 TV3 va produir la sèrie de dos episodis "Serrallonga , la llegenda del bandoler" . La direcció del film era d'Esteve Rovira i el paper del bandoler anava a càrrec d'Isak Férriz. Aquesta va revitalitzar el personatge i va apropar historiografia i mitologia del bandoler.

SERRALLONGA la banda sonora

Després de la seva mort Serrallonga entra en la cultura popular mitjançant les cançons tradicionals que es difonen de boca a orella arreu del país.

Aquestes cançons seran recollides posteriorment per folkloristes com Josep Gibert , Aureli Capmany o Joan Amades en diferents edicions que apleguen lletres i partitures de cançons tradicionals i de lladres i bandolers recollides en recerques fetes sobre el terreny.

Amb l'arribada dels discos, a principis del segle XX, i l'èxit de la sarsuela Don Joan de Serrallonga, s'editen els primers discos de pissarra amb cançons.
El primer disc que va gravar el tenor Emili Vendrell va ser, precisament, el "Cant de guerra" de la sarsuela.

El 1976 l'actor Fermí Reixach posa veu al disc "Cançons de lladre" i el 1980 el grup osonenc Esquirols edita el disc amb el popular i reivindicatiu tema "Torna Serrallonga", versionat per molts altres músics a partir d'aleshores, com va fer Mesclat el 2002.

El 2008 s'edita la banda sonora de la sèrie de TV3, una preciosa i elaborada composició del músic Joan Valent.

Joan de Serrallonga es cantava i es canta.

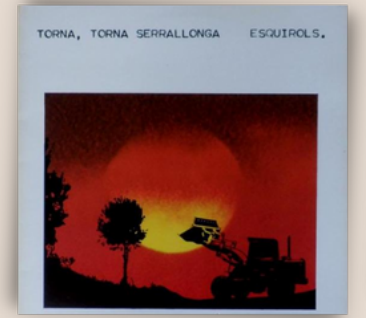

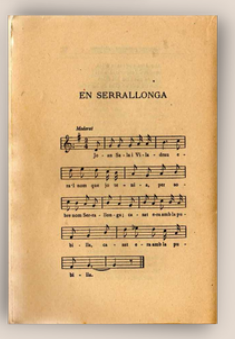

SERRALLONGA en vinyetes

Cap el 1919 apareix el primer còmic del bandoler, publicat per l'editorial barcelonina Mercurio, i la revista "Sigronet" ho va fer també el 1924.

Tornaríem a veure el bandoler en còmic l'any 1958, en la revista "Els infants" i dibuixat per Antoni Batllori.

La revista Cavall Fort va publicar l'any 1970 el còmic "Les coves del bandoler" , dibuixat per Toni Vinyes, i el 1992 el "Don Joan de Serrallonga" dibuixat per Joaquim Anson, adaptant al mitjà la trama de Víctor Balaguer.

Ricard Dilmé ha publicat quatre còmics amb el bandoler com a personatge, el 1987 amb l'adaptació del llibre de Joan Món i Pascual i la posterior trilogia dels fets històrics del XVII.

Quim Bou va ser l'encarregat de posar l'art a l'adaptació al còmic de la sèrie de TV3.

La darrera vegada que el bandoler s'ha vist en una vinyeta ha estat com a personatge del còmic "El tresor d'en Serrallonga" de Joan Codina Negre.

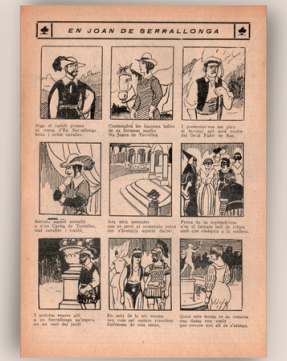

SERRALLONGA . Territori bandoler

Durant segles hom ha buscat el tresor del bandoler.

El teníem davant nostre: era el país, el territori, el paisatge.

Un veritable tresor que podem descobrir si seguim les passes del bandoler i al seva biografia.

Ens portarà a veure-ho tot amb altres ulls i a adonar-nos que tenim un país veritablement extraordinari.

Nosaltres hem descobert aquest tresor amb la família.

A partir del procés sumarial d'en Serrallonga hem reconegut els llocs, els hem caminat i jo he dibuixat aquests llocs, amb il·lustracions que ressegueixen la biografia d'en Serrallonga i la història dels bandolers de les Guilleries.

Us convido a descobrir aquest tresor, com nosaltres hem fet. Ho gaudireu molt.

Crèdits

Aquesta publicació és el resum de l'exposició "Tresors d'en Serrallonga", realitzada a la Casa de la Paraula de Santa Coloma de Farners entre els dies 23 d'abril i 19 de juny de 2022.

Dibuixos, fotografies i textos:
Ricard Dilmé

Fons documental: col·lecció particular.

Més informació a :
www.serrallonga1640.blogspot.com

Ajuntament de
Santa Coloma de Farners